

ipsam principale quod comitatur. Præsertim, quia etiam jura, quæ loquuntur de persona interdicta exercente officium Ordinis, illis verbis loquuntur, quæ indicant ministerium illud debere esse moraliter distinctum ab ipsa ordinatione, ut patet ex illis verbis, *in suo officio ministrando sicut prius*, et similibus. Propter quæ censeo hanc partem esse probabilem, de qua iterum redibit sermo in disputatione sequenti.

24. *Religiosi ac moniales generale interdictum non servantes excommunicantur.* — Præter has exceptiones, quæ ex parte sacramentorum notantur, ex parte personarum fieri solent aliæ; nam religiosi, et moniales, qui generale interdictum non servant, excommunicantur ipso jure in Clement. 4 de Sent. excom., et in Clementina 3, specialiter excommunicantur fratres Minores, qui personas sui tertii ordinis tempore interdicti admittunt ad divina, et in Clement. 2, eodem titulo, excommunicantur domini temporales, qui in terris suis cogunt aliquem ad divina faciendâ tempore interdicti. Hæc enim pœna cum proportione applicanda est ad sacramentorum usum; nam ille etiam, ut diximus, sub celebratione divinorum comprehenditur; tamen, quia illa pœna generalior est, in sequenti disputatione exactius declarabitur.

DISPUTATIO XXXIV.

DE SECUNDO EFFECTU INTERDICTI, QUI EST
DIVINORUM OFFICIORUM PROHIBITIO.

Quam late pateat secundus effectus interdicti generalis. — De hoc effectu disputare non oportet, an sit, sed supponere, esse per se et maxime proprium effectum interdicti, ut constat ex definitione interdicti, supra tradita, et ex omnibus juribus, quæ de interdicto loquuntur, ut c. Si civitas, c. Si sententia, et c. Alma, de Sent. excom., in 6, c. Episcoporum, de Privilegiis, in 6, c. Non est vobis, de Sponsalib., Clementina 4 de Sent. excom. Est autem hic effectus communis omnibus interdictis cum proportione, nam, si sit generale loci, non solum in templis, vel oratoriis, sed etiam in domibus, viis, et vicinis agris, ac denique in tota illa terra, quæ generaliter interdicitur, habet hunc effectum respectu omnium hominum eujuscumque loci, vel diocesis, ut ex eisdem juribus constat, et ex c. Licet, et c. ult. de Privil., in 6, cum similibus. Si vero interdictum loci sit spe-

ciale, in illo definito loco habet cum proportione eundem effectum. Denique, si personale sit, generale et speciale, in persona, vel personis idem cum proportione operatur respectu locorum omnium, ex eisdem juribus, cum aliis, quæ de his interdictis in disputatione prima tractavimus. Hoc ergo supposito, tria præcipue, vel quatuor declaranda supersunt. Primum, quæ divina officia, præter sacramenta, et quis eorum usus interdicto prohibeantur. Secundo, quale peccatum sit violatio interdicti quoad hanc partem. Tertio, quæ pœna sit ob eam rem ipso jure imposita.

SECTIO I.

An, et quomodo Missæ sacrificium per interdictum generale loci prohibeatur.

1. Inter divina officia primum ac præcipuum locum tenet sacrificium Missæ; unde certum est usum hujus sacrificii maxime interdicti per hanc censuram, ut constat ex citatis juribus; ex quibus etiam intelligitur prohibitionem hanc non simpliciter, sed cum moderatione sumendam esse, scilicet ne consueto more, et libertate fiat, sed modo a jure præscripto. Quod in singulis interdictis diverso modo, et ratione verum est; et ideo sigillatim explicandum.

2. *Sacrificium Missæ tempore interdicti nunquam fuit omnino prohibitum.* — Per interdictum ergo generale loci nunquam videtur fuisse omnino prohibitum Missæ sacrificium, quia cum viaticum nunquam sit morientibus denegandum, semper oportet Eucharistiæ sacramentum saltem pro infirmis in Ecclesia conservare. Ex quo fit consequens, ut semper etiam potuerit congruenti tempore renovari; nam hæc veluti intrinseca et necessaria connexion sese consequuntur; et primum pertinet ad animarum salutem, et observationem divini præcepti; secundum autem ad debitam sacramenti reverentiam spectat. Et ideo neutrum debuit, vel etiam potuit per interdictum simpliciter prohiberi. Cum ergo Eucharistiæ sacramentum non nisi in sacrificio Missæ renovari possit, quia in solo illo confici potest, fit consequens, ut nec sacrificium Missæ fuerit omnino prohibitum, sed permissum saltem quantum ad hunc finem necessarium erat. Quia vero, seclusa dispositione juris positivi, hoc arbitrium erat pro ratione necessitatis, ideo, ut melior ordo servaretur, statutum postea fuit in c. Permittimus, de Sententia excom., ut semel in heb-

domada posset Missæ sacrificium dici tempore interdicti in singulis Ecclesiis causa conficiendi Corpus Domini, quod decedentibus in pœnitentia non negatur, cum circumstantiis, et conditionibus statim explicandis.

3. *Jure antiquo quid concessum.* — *Quid jure novo.* — Postea vero propter magna incommoda, quæ ex carentia tanti sacrificii sequebantur, hunc rigorem interdicti Ecclesia temperavit, et permisit, *ut singulis diebus in Ecclesiis, et monasteriis Missæ celebrentur, et alia dicantur divina officia sicut prius; submissa tamen voce, januis clausis, excommunicatis, ac interdictis exclusis, et campanis etiam non pulsatis.* Quæ sunt verba c. Alma, de Sent. excom., in 6, et quoad dictas circumstantias eadem habebantur in dicto cap. Permittimus. Et breviter sunt sigillatim explicanda.

4. Et in primis dubitari potest, quid nomine Ecclesiarum hoc loco intelligendum sit; nam ex quo sub disjunctione ponuntur *Ecclesiæ vel monasteria*, nomine Ecclesiarum non videntur intelligi omnia loca sacra, in quibus solet hoc sacrum confici, alioqui non oporteret monasteria specialiter adjungere; significari ergo videntur illa voce templa, quæ sunt sub cura secularium clericorum, et auctoritate Episcopi publice sunt exposita et approbata, ut in eis tam sacrificium, quam alia divina officia celebrentur.

5. *Dubium.* — *Nomine Ecclesiarum comprehenduntur sacella hospitalium.* — Hinc vero oritur dubium, an extra hujusmodi Ecclesias, vel monasteria liceat Missæ sacrificium eo tempore celebrare. Nam illa constitutio solum in his locis hoc permittere videtur, ut ex textu constat, et notarunt ibi aliqui interpretes, et sentit Covarruvias ibi, 2 part., § 4, num. 2. Addit tamen nomine Ecclesiarum comprehendendi etiam hospitalia, in quibus est sacer locus auctoritate Episcopi approbatus ad hoc ministerium, tum quia ratio hujus concessionis in illis maxime militat; tum etiam quia in favorabilibus merito hæc nomine Ecclesiarum comprehenduntur. Addit præterea ibi comprehendendi monasteria monialium; nam ex vi verbi manifestum est, vocem *monasteriis*, simpliciter dictam, hæc etiam comprehendere; necessitas etiam in eis quodammodo major est, ut possint sacrificio Missæ interesse. Qui etiam advertit, sermonem esse de Ecclesiis, et monasteriis existentibus in loco generatim interdicto, quia illa moderatio non extenditur ad loca specialiter interdicta, ut infra videbimus.

6. *An dicto casu nomine Ecclesiarum veniant privata oratoria.* — *Prima opinio.* — Queritur autem ulterius, an in privatis oratoriis, quæ solent esse in communibus domibus, possint tempore interdicti Missæ celebrari, præsertim nunc, quando talia oratoria esse debent ab Ordinariis designata et approbata juxta Concilium Tridentinum, sess. 22, decreto de observandis in Missæ celebratione. Nam, quia materia favorabilis est, videntur hæc oratoria posse nomine Ecclesiarum comprehendendi, quia favores ampliandi sunt. Nihilominus dictus auctor contrarium significat, quia solum ad monasteria monialium, et hospitalia facit ampliationem, alia loca tacite excludens. Præsertim, cum generalem regulam statuatur, extra loca ibi signata non posse divina celebrari. Et potest hoc confirmari, tum quia, juxta communem usum, non solent hæc loca nomine Ecclesiarum intelligi, unde Concilium Tridentinum, citato loco, hæc oratoria etiam ad divinum tantum cultum dedicata, et ab Ordinariis designata, ab Ecclesiis condistinguit; tum etiam quia cap. Alma, præter Ecclesias exprimens monasteria, satis significavit nolle permittere omnia loca, sed ea tantum, quæ videntur æque digna, ut in hoc privilegio equiparentur, quod de privatis oratoriis dicere non possumus.

7. *Secunda opinio et verior.* — Contrarium vero videtur posse sumi ex Navarro, c. 27, num. 175, quatenus dicit, quando jura permittunt divina officia cum hac moderatione, *in Ecclesiis, vel monasteriis*, non addere hanc particulam, ut limitationem ad excludenda alia loca, sed potius ut ampliationem, quia permittendo hæc loca, in quibus laici solent sacra audire, multo magis permittunt alia loca, in quibus laici interesse non solent; nam principalis, inquit, scopus prohibendi divinorum officia est, ne audiantur a laicis.

8. Sed quidquid sit de aliis divinis officiis, de quibus infra dicemus, in Missæ sacrificio ratio illa non videtur locum habere. Primo, quia de illa verum non est, propter laicos principaliter fuisse prohibitum, ne ab eis audiretur; nam olim æque erat prohibitum pro laicis et clericis; et non solum prohibebatur audiri, sed simpliciter fieri extra casum necessitatis, supra explicatum. Cum ergo jus novum solum permittat fieri in certis, ac determinatis locis, integra manet prohibitio quoad cætera loca. Secundo, quia nullus est locus aptus ad hoc sacrificium conficiendum,

in quo laici non possint et soleant assistere et audire; ergo respectu hujus sacrificii non videtur habere locum ille modus ampliatio- nis; imo, quia omnis alius locus, præter Ec- clesiam et monasteria, est jure communi quasi ineptus ad hoc ministerium, ideo illis tantum locis concessum videtur hoc privile- gium.

9. Nihilominus hæc posterior opinio viris doctissimis probatur, et quoniam favorabilis est, et favorem ampliatur, mihi etiam probanda videtur. Vel dicendo, nomen Ecclesiæ am- plissime sumptum (ut in re favorabili sumen- dum est) comprehendere omnia loca appro- bata ad Missæ sacrificium perficiendum. Vel dicendo (quod verisimilius videtur) in eo textu nominatas esse Ecclesias et monasteria, quia sunt frequentiora loca, in quibus divina officia celebrari solent; non vero ut ad illa sola concessio limitaretur. Nam primaria illius legis intentio non fuit his locis nomina- tis privilegium concedere, sed sacrificium ipsum permittere sicut prius, cum conditio- nibus ibi positis; ergo ubicumque antea fieri poterat, potest etiam nunc, illis conditionibus servatis.

10. Prædicta concessio intelligi debet res- pectu cujusque sacerdotis non personaliter in- terdicti. — Secundo expendenda est absoluta permissio celebrandi Missarum solemnias cum illa adjectione, *sicut prius*, nam hic duo colli- guntur. Unum est, non solum esse licitum singulis diebus in singulis Ecclesiis semel sa- crificare, sed etiam toties, quoties aliis diebus fieri solebat, atque adeo omnes sacerdotes, alias non prohibitos, seu personaliter inter- dictos, posse eo tempore cum dictis circum- stantiis in talibus locis sacrificare. Quia licet in textu hoc expresse non declaratur, sed indefinite dicatur, quod liceat in Ecclesiis singulis diebus Missarum solemnias celebrare, tamen hoc ipso quod hæc concessio non limi- tatur, omnibus indifferenter conceditur; et addendo, *sicut prius*, hoc amplius, et eviden- tius declaratur.

11. Non est limitanda dicta concessio ad officium proprium illius diei. — Unde colli- gunt omnes, quoscumque clericos, sive illius loci, sive alterius, qui ibi inveniantur, posse tempore interdicti sacrificia ibi facere sicut prius, ut patet ex Navarro, c. 27, num. 174, cum aliis, quos citat, et ex Covarruvia, cap. Alma, part. 2, § 4, num. 4, qui excipit cleri- cos conjugatos, qui quoad hoc tanquam laici reputantur, de quo paulo inferius dicitur.

Aliud quod colligitur est quodcumque Missæ officium posse eo tempore celebrari, quod supra animadvertit Covarruvias, numero tertio, contra quosdam Canonistas, qui dixe- runt, tantum licere dicere Missam diei, quo- rum sententia improbabilis est, quia illa li- mitatio in textu non habet fundamentum, et ex absoluta concessione et adjectione illius particulæ, *sicut prius*, contrarium potius colligitur; et ita communius sentiunt Docto- res, quos ibidem Covarruvias refert. Addi etiam posset, ex his verbis colligi omnem so- lemnitatem hujus sacrificii in Ecclesia usita- tam licitam esse tempore interdicti, præter eas quatuor condiciones, quæ ibidem adjun- guntur. Nam cum prius fiat generalis concessio, et postea addantur quatuor illæ limita- tiones, per illasmet declaratum est, quoad alia omnia generalissimam esse concessio- nem; nam exceptio, ut aiunt, firmat regulam in contrarium. Sed hoc habet difficultatem inferius tractandam.

Conditiones servandæ in sacro faciendo in prædicto casu.

12. Prima conditio ut submissa voce fiat, ne ab externis audiat. — Tertio expen- denda est particula, *submissa voce*, per quam excluditur, ne Missa solemniter cantu dicatur. Et quia finis hujus circumstantiæ est, ut di- vina officia extra Ecclesiam, atque adeo a personis prohibitis audiri non possint, ideo ea vocis submissio tenenda erit, quæ ad hunc finem necessaria fuerit, ut ibi communiter advertitur, et sumitur ex c. Quod in te, de Pœnitentiis et remissionibus, ibi: *Et voce ita demissa, quod exterius audiri non possit*. Non ergo prohibetur, quin Missæ officium tam alta voce proferri possit, ut et a ministris, et ab aliis, qui intra Ecclesiam legitime as- sistunt, audiri possit, et in hoc omnes etiam conveniunt, neque aliqua occurrit difficultas.

13. Secunda ut januis clausis fiat. — Non tamen requiritur ut januæ ita sint obseratæ ut ab externis aperiri nequeant. — Adhibere ostiarium laudabile est, non tamen necessa- rium. — Quarto notanda est secunda condi- tio, scilicet, *januis clausis*. Circa quam primo adverti potest, finem hujus circumstantiæ esse, ne orationes, aut alia divina officia ex- terius audiantur, quod facile contingere pos- set, si januæ essent apertæ, quantumvis Missa submissa voce diceretur, loquendo regulari- ter et prout communiter dici solet. Deinde,

ne Missæ sacrificium, et aliæ Ecclesiasticæ cæremonie ab existentibus extra Ecclesiam, atque adeo a personis prohibitis videri pos- sint. Unde necesse est, ut januæ integræ sint, ita ut et auditum, et visum impedire possint. Unde in Clement. 4 de Sent. excom., graviter reprehenduntur, qui Ecclesiæ januis latenter perforatis, aut in eis factis fenestris interdictam violare præsumunt. Tertius finis hujus circumstantiæ esse potest, ne personæ prohibitæ ingredi valeant; ad hunc autem finem videtur necessarium, ut januæ ita sint interius clausæ, ut exterius aperiri non pos- sint; quod tamen neque est in usu, neque in textu exprimitur. Sed sufficere censetur, quod portæ ita junctæ sint, ut et visum, et auditum et transitum impediunt, nisi ape- riantur, quamvis non sint ita obseratæ, ut volenti ingredi resistant; hoc enim etiam magnum esset incommodum, cum multi de populo facultatem habeant ingrediendi. Solet autem in nonnullis Ecclesiis ostiarium ad ja- nuam adhiberi, qui ingredientibus admoneat, et prohibitos, seu facultatem non habentes repellat, quam providentiam censeo esse lau- dabilem, non tamen in præcepto, quia nullibi illud invenio, neque ex natura rei sequitur ex aliis, quæ præcepta sunt, quia generalis ad- monitio et denunciatio interdicti, per se lo- quendo, sufficit, et ipsæ januæ clausæ per se significant, et admonent, ne ingrediantur ii, qui facultatem non habent. Quod si aliquis prohibitus nihilominus ingressus fuerit, satis erit illum expellere, cum primum in notitiam ministrorum devenerit, neque ad majorem diligentiam, moraliter loquendo, tenentur.

14. Omnes januæ prædicto tempore clau- dendæ. — Advertendum præterea est, si templum plures portas habeat, non satis esse unam, vel aliam etiam principalem clau- dere, sed necesse est omnes, tum quia ad prædictos fines id necessarium est; tum etiam, quia propterea dicitur in textu, *januis clausis*. Quæ locutio pluralis æquivaleret uni- versali, maxime cum includat virtute hanc negationem, non aperta Ecclesiæ janua. In- terdum vero solet Ecclesia, præsertim in mo- nasteriis, hospitalibus, vel etiam in Cathed- ralis, vel aliis similibus templis, præter eas januas, quæ sunt in viis publicis, habere aliquam ad interius claustrum, de qua dubi- tari potest, an necesse sit illam etiam claudi. Nam in illa cessare videntur omnes rationes et fines hujus circumstantiæ, præsertim, quia

satis videtur illa porta esse clausa muris, et portis ipsius claustrum, quibus ipsa concludi- tur. In contrarium vero obstant generalia verba legis, quæ magis attendenda videntur, quam finis legis. Eo vel maxime, quod sæpe intra claustrum ingredi possunt personæ, quibus licitum non est sacris interesse. Unde hanc regulam censeo esse servandam, nimi- rum, quod si claustrum ita sit post Ecce- sias contentum, ut ad illud non pateat aditus, nisi per Ecclesiæ januas, satis censeatur clausa Ecclesia, si januæ, quæ publicas vias respiciunt, clausæ sint; quando vero aliunde pateat aditus ad ipsum claustrum, qui aditus tempore interdicti non solet esse specialiter impeditus, tunc necesse est, ut januæ etiam quæ claustrum respiciunt clausæ sint, quia ratione finis et ratione verborum legis com- prehenduntur.

15. Utrum liceat facere sacrum solius ca- pellæ porta clausa. — Excluditur quorundam opinio. — Et ad eundem modum responden- dum est, si quis interroget, an liceat in Ca- pella Ecclesiæ Missam dicere apertis Ecclesiæ januis, porta vero ipsius Capellæ clausa; nam si ita Capella occludatur, ut nec videri, nec, moraliter loquendo, possint Missæ exte- rius audiri, id satis est, quia et ad finem legis hoc sufficit, et in verbis ejus nihil est, quod cogat ad id intelligendum de januis totius Ecclesiæ, sed (respective) illius loci, ubi fit sacrificium, vel divinum officium. Imo ad- dunt aliqui, si locus Capellæ ita sit remotus, ut nullum sit morale periculum, ut ab aliquo possit audiri vel videri Missa, etiam si januæ apertæ sint, tum necessarium non esse eas claudere. Quod videtur a simili posse sumi ex Navarro, num. 174, ut infra videbimus. Et ratio esse potest, quia tunc cessat finis legis. Sed hoc ego non probo, quia illud est accidentarium, et semper necesse est verba legis tenere, et servare in aliquo probabili sensu; nam cessante fine legis in particulari, non statim cessat obligatio legis. Ut non lice- ret tempore interdicti Missam dicere solemniter cantu, etiamsi esset Ecclesia ita remota a populo, ut nullum esset periculum quod ab externis audiri posset; ac denique quia nun- quam potest esse ita certum, nullum esse tale periculum, ut ob eam rem hujus præcepti obligatio cessare judicetur. Clausæ ergo de- bent esse januæ, vel proxime, vel remote, prout moraliter ac prudenter satis existime- tur.

Tertia conditio, ut campanæ non pulsantur.

46. *Quid nomine campanarum intelligatur.* — Quinto notanda est alia conditio requisita, scilicet ut sacrificium fiat sine pulsatione campanarum. Quod in primis intelligitur de pulsatione, quæ Missam antecedit, et publice fit ad populum convocandum, ut omnes intelligunt, et usus probat. Eiusque ratio primaria videtur esse, quia cum communis populus ad talia officia admittendus non sit, nec etiam est vocandus illo publico signo, quo vocari solitus est. Atque ex hac ratione confirmantur dicta in superiori puncto; ideo enim non vocatur populus, quia admitti non debet; ergo signum est ex vi hujus capitis non concedi populo, ut interesse possit. Nam si soli excommunicati, et interdicti, excludendi essent, nihil esset, cur campanæ non essent pulsandæ; nam excommunicati et interdicti pauci sunt, et eorum impedimentum est satis notum, et constat eos non vocari, quamvis signum publicum detur, ut constat aperte quando illi soli sunt excommunicati et interdicti absque interdictione loci. Deinde ex eadem ratione intelligimus sub appellatione campanarum comprehendere quodlibet signum publicum, quo solent ad celebrationem divinorum populi convocari. Quia ubi est eadem ratio, eadem videtur esse juris dispositio; valde enim materiale est, quod signum detur per cymbalum, vel per tubam, vel voce præconis, quæ campanis æquiparatur in Clementina 2 de Sententia excommunicationis, quia convocatio et significatio est eadem.

47. *Prædicta prohibitio non extenditur nisi ad signum campanæ.* — Publice potest tuba dari signum Canonice, et iis qui debent interesse divinis officiis. — Aliqui tamen hoc ita extendunt, ut dicant, nullum esse dandum publicum signum, quo populo constet, divina tunc esse faciendæ. Verumtamen si tale signum non sit campanæ, quod in specie prohibitum est, et alioqui ex more et usu constet non dari ad convocandum populum, sed solum ad admonendum clerum, quod jam sit hora, in qua divina sunt celebranda modo jure permissa, non video illud esse hic prohibitum, quia neque verba neque ratio textus tali signo accommodantur. Imo video in gravissimis Ecclesiis, in quibus viri et timorati, et valde docti congregantur, hanc consuetudinem observari. Neque immerito; nam canonici, et alii beneficiati Ecclesiarum

non solum possunt, sed etiam debent divinis officiis interesse tempore interdicti, alioqui distributionibus quotidianis privandi sunt, æque ac in tempore non interdicto, ut statuitur in dicto cap. Alma; ergo merito possunt in Ecclesiis institui specialia signa illi tempori accommodata, quibus clerus admoneatur. Nihilque refert, quod populus intelligat tunc divina celebrari, tum quia hoc non est prohibitum; tum etiam, quia dum id intelligit per signum speciale, verbi gratia, alicujus tubæ, et non per commune signum campanæ, simul intelligit ex vi talis signi populum non vocari, sed potius excludi, nisi privilegium habeat.

48. *Quis campanarum usus sit prohibitus tempore interdicti.* — Ex prædicta etiam ratione constat, quod notavit Covarruvias, dicto § 4, numero 5, usum campanarum non esse simpliciter prohibitum tempore interdicti, sed solum illum, qui est ad convocandum populum ad divina officia, non vero ad concionem, verbi gratia, salutationem Angelicam, significandas horas diei, et similia, quia non est illa pulsatio per se prohibita, sed solum ut circumstantia divini officii.

49. *An violetur interdictum si campanæ pulsantur, nec tamen divina celebrentur.* — Sed quid, si detur signum quasi vacuum et sine re, nimirum, quia pulsantur campanæ illis horis, in quibus divina celebrari solent, quamvis ibi celebranda non sint; solent enim, verbi gratia, in aliquibus Ecclesiis vel monasteriis pulsari campanæ ad Matutinum, vel etiam ad Missam, quamvis non dicantur; tunc enim non videtur talis pulsatio prohibita, quia revera non est circumstantia celebrationis, nec etiam est verum signum, sed apparens. Nihilominus aliqui existimant hoc etiam esse prohibitum, ut videre licet in Calderino, tractatu de Interdicto, part. 4. Indicant etiam Navarrus, num. 177, et Sylvester, *Interdictum*, 5, num. 7, quatenus dicunt, interdicti tempore nullo modo licere pulsare campanas pro signo celebrationis divinorum officiorum. Quæ sententia erit vera ratione scandalii, quia populus per hoc intelligit interdictum illo modo violari; per se autem ac formaliter talis actio non videtur contra legem interdicti; quia interdictum, ut dicebam, non prohibet per se pulsationem campanarum, sed prohibet celebrationem divinorum cum pulsatione campanarum; ibi autem non fit celebratio divinorum. Tum etiam quia signum campanæ datum ad res non sacras non est prohibitum; ergo nec datum ad res non

veras, sed tantum fictas, et apparentes. Denique (quod ponderandum videtur) si quis tempore interdicti faceret pulsari campanam ad Missam, publice faciendam, et animo illam dicendi, si postea mutaret animum et illam non diceret, quamvis peccasset graviter mente, non tamen censeretur exterior transgressor interdicti, simpliciter et absolute, neque incurreret censuram latam contra hujusmodi transgressorem interdicti; ergo pulsatio per se sola non sufficit ad hanc transgressionem proprie ac formaliter loquendo, quamvis sufficere possit ad culpam gravem ratione scandalii.

20. *Quid de pulsatione parvæ campanæ in Missa.* — Tandem inquiri potest in hoc puncto an per hanc particulam sit prohibitus usus seu signum parvæ campanæ, quod in Missa dari solet; nam in illo cessat ratio hujus prohibitionis, quia illud signum non datur ad convocandum populum, sed ad excitandum mentes audientium, ut sacrificio attentius assistant, et adorent corpus et sanguinem Domini, qui finis honestus videtur etiam tempore interdicti. Nihilominus omnes auctores docent hoc etiam esse prohibitum, ut Calderinus, Covarruvias et Navarrus supra, alique Summistæ. Nam in textu dicitur, *Campanis etiam non pulsatis*, quæ locutio universaliter negativæ æquivaleret. Ratio vero est, quia vel hæc etiam parvulæ campanæ, regulariter loquendo, facile exterius audiuntur, et ita per eas etiam convocantur alii; vel certe non est illa ratio adæquata, quin etiam prohibeantur hæc propter aliquam solemnitatem tollendam. Quod a simili colligere licet ex cap. Quod in te, de Pœnitent. et remiss., ubi organa, et alia signa solemnitatis, vel lætitiæ prohibentur. Unde, licet in illis conditionibus de hoc non fiat expressa mentio, tamen in hoc verbo, et multo magis in illo, *submissa voce*, sufficienter continetur.

Quarta conditio, ut interdicti personaliter, et qui interdicto causam dederunt, excludantur.

21. Sexto additur, *Excommunicatis et interdictis exclusis.* Et quidem prior pars, quæ ad excommunicatos spectat, non est hujus loci propria, quia non solum interdicti tempore, sed quolibet alio, a divinis officiis et præsertim a sacrificio Missæ excludendi sunt, juxta superius dicta in propria materia. Posterior autem pars intelligitur de omnibus

personaliter interdictis, sub quibus comprehenduntur etiam personæ, quæ interdicto generali causam dederunt, et quæ ad perpetrandum delictum, cujus occasione interdictum latum fuit, consilium, auxilium vel favorem præbuerunt, ut dicitur in cap. Licet, de Privilegiis, in 6; nam illæ virtute, seu consequenter etiam sunt personaliter interdictæ per ipsummet interdictum locale, ut supra diximus.

22. *Utrum excludi etiam debeant laici non excommunicati, nec interdicti.* — Ratio dubitandi. — Dubium vero grave hic occurrit, an debeant excludi omnes laici, qui interdicti et excommunicati non sint; nam ex prædictis verbis colligi potest, omnes non excommunicatos vel interdictos, cujuscumque conditionis sint, excludendos non esse, quia exceptio firmat regulam in contrarium; sed hic Pontifex solum excipit excommunicatos et interdictos; ergo admittit omnes alios. Præterea, ut supra expendebamus, concedit facultatem absolutam offerendi sacrificium sicut prius, solumque hoc limitat illis quatuor conditionibus appositis; sed quamvis laici non interdicti vel excommunicati adsint, omnes illæ conditiones servari poterunt; ergo sicut prius licebat facere sacrificium præsentibus laicis, etiam nunc licet servatis prædictis conditionibus. Denique ratio illius moderationis in eo expressa, scilicet ne *indevotio populi crescat*, videtur hanc ampliationem postulare; alioqui eadem occasio indevotionis populi remaneret. Et hanc sententiam videtur probare Frederic., cons. 70.

23. Nihilominus contraria sententia et auctoritate et consuetudine est communiter recepta, ut videre licet in omnibus interpretibus, cap. Alma, ubi Covarruvias, part. 2, § 4, num. 4, et in Calderino, Antonino et in aliis in tractatibus de interdicto, et Summistis, verb. *Interdictum*, Navarr., n. 173. Et videtur hæc sententia declarata a Bonifacio VIII, qui auctor fuit cap. Alma, in cap. Licet, de Privilegiis, in 6, ubi sic inquit: *Licet vobis concessum existat, ut interdicti tempore januis clausis, excommunicatis, et interdictis exclusis, voce submissa divina celebrare possitis, ad ea tamen aliquos etiamsi aliunde venerint, nisi super hoc privilegiati existant, recipere nulla ratione debetis.*

24. *Objectio prima contra primum fundamentum propositæ opinionis.* — Sed hic textus licet communiter ad hoc allegetur, tanquam omnino clarus, non caret difficultate; quia